

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГРАБІЖ» ТА «РОЗБІЙ» У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

HISTORICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF THE IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF GRABIZH AND ROBBERY IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF UKRAINE

Лісниченко Л.В., науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України

У статті здійснено різноплановий аналіз та ґрунтовне вивчення історичних фактів, нормативно-правових документів та наукових праць із метою визначення кримінально-правових понять «грабіж» та «розбій» в історичній ретроспективі. Досліджено сутність понять «грабіж» та «розбій» у різні періоди становлення кримінального законодавства. Визначено шляхи розвитку цих понять та викладено при-таманні їм в окремі історичні етапи зміни.

Ключові слова: грабіж, розбій, розкрадання, злочин, кримінальна відповідальність.

В статье глубоко проанализированы исторические факты, нормативно-правовые документы и научные работы с целью определения уголовно-правовых понятий «грабеж» и «разбой» в исторической ретроспективе. Исследована сущность понятий «грабеж» и «разбой» в разные периоды формирования уголовного законодательства. Определены пути развития этих понятий и изложены присущие им в отдельные исторические этапы изменения.

Ключевые слова: грабеж, разбой, хищение, преступление, уголовная ответственность.

In the article a diverse analysis and a thorough study of historical facts, normative legal documents and scientific works are carried out in order to identify the criminal legal concepts of "looting" and "robbery" in the historical retrospective. The essence of the concepts of "looting" and "robbery" in different periods of the formation of criminal legislation is investigated. The ways of development of these concepts are defined and the changes inherent to them in separate historical stages are described.

Among the most widespread mistreatment encroachments on property, robbery and robbery are determined, the modern model of which is characterized by the historical origins of criminal acts from ancient times. The study of history has always been an instrument for improving and developing social relations in accordance with time, therefore, first of all, we will analyze the phenomena of "looting" and "robbery" in their historical retrospect.

Historical development of legislation regulating criminal responsibility for robbery and robbery is proposed to be considered at certain stages, which, according to the time criterion, should be determined in the following periods: 1) criminal legislation of Kievan Rus and feudal lands (IX – beginning of the fifteenth century); 2) the period of Ukraine's stay in the Grand Duchy of Lithuania and the Commonwealth (XV – the middle of the XVII century); 3) criminal legislation of the Cossack state and the period of Ukraine's stay in the Austro-Hungarian Empire and the Russian Empire; the Imperial period (the second half of the seventeenth century and the beginning of the twentieth century); 4) period of national liberation struggle, criminal legislation of the Soviet period (1917–1991); 5) the period of independence of Ukraine (1991–2001); 6) modern criminal law (from 2001 to present).

Key words: looting, robbery, theft, crime, criminal responsibility.

Однією з основних об'єктивних засад існування суспільства виступає власність, яка в своїй сутності відображає різні аспекти соціального життя – економічні, політичні, соціальні, юридичні, психологічні та ін. Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю: ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [1].

Правове регулювання відносин власності – це складний організаційно-змістовний комплекс, де важливе місце посідає охорона об'єктів власності, посягання на які тягне кримінальну відповідальність. Під безпосереднім об'єктом таких посягань у теорії кримінального права розуміють право власності на майно як суб'єктне право, що являє собою суспільні відносини з приводу володіння, користування і розпорядження майном, врегульовані державою нормами права.

Серед найпоширеніших корисливих посягань на власність визначаються грабіж та розбій, сучасна модель яких характеризується історичними витоками злочинних діянь із давніх часів. Вивчення історії завжди було інструментом удосконалення та розвитку суспільних відносин, тому насамперед проаналізуємо явища «розбій» та «грабіж» в їх історичній ретроспективі.

Відпрацьовуючи джерела історії права, ми спостерігаємо, що розвиток права здійснювався у напрямі створення норм, які б поширювали чи змінювали звичаєві традиції (звичаєве право), що виражалося в усній формі та існувало у свідомості людей. Існування таких злочинів, як грабіж і

розбій у звичаєвому праві, підтверджується нормативно-правовими документами з часів Київської Русі. Уперше ці протиправні діяння згадуються у договорах Київської Русі з Візантією (911, 944 і 971 рр.), норми яких мали переважно кримінально-правовий характер. Так, Договір князя Олега з Візантією 911 р. передбачав відповідальність за насильницьке заволодіння чужим майном, скоєне однією або кількома особами (в ст. 7 Договору вказано: «Аще ли кто, или Русин Хрестьянину, или Хрестьянъ») [2, с. 125].

У Руській Правді – першому юридичному документі, збірці стародавнього руського права, складеній у Київській державі у XI – XII ст. на основі звичаєвого права, згадується «вбивство в розбої» як один із тяжких злочинів. Більш ретельно грабіж і розбій та відповідальність за них розкриваються у Псковській судній грамоті (1397–1467 рр.). Грабіж характеризувався відкритим насильницьким вилученням майна (з боєм), а розбій об'єднував і посягання на особу зі зброєю або вбивство, скоєне з корисним наміром. Ці злочини класифікувались як тяжкі [3, с. 47–63].

Розглянуті документи стали підґрунтям для формування Судебника 1497 р., який став першим загальним зводом законів того періоду. У ньому розбій визначався як відкритий напад, що зазвичай вчинявся зграєю та супроводжувався вбивством, відповідно до родового об'єкта злочину належало майно чи майнові права, а у разі скоєння вбивства об'єкт змінювався на життя чи здоров'я особи. Зміна об'єкта пояснюється феодальним ладом XV ст.,

в умовах якого власність феодала, засоби виробництва та неповна власність на працівника виробництва були основою виробничих відносин, притаманних цьому суспільно-політичному ладу. Об'єктивна сторона виражалась в активних діях: по-перше, вчиненні нападу, по-друге, вбивстві потерпілого. У разі характерних особливостей особи злочинця, так званої «відомо лихого людини», скоєння ним розбою та вбивства передбачало застосування смертної кари, що підтверджує тяжкість таких злочинів [4].

Грабіж як відкрите викрадення майна та розбій як викрадення, поєднане з насиллям, розглядалися в Судебнику 1550 р., де було запроваджено узагальнене поняття «лихого» складу злочину, що характеризувало найбільш небезпечні діяння, зокрема розбій, грабіж, підпал, вбивство та особливі види крадіжки. Виникнення цього терміна було породжене заснуванням нової процедури, яка називалась «обліхованіє» – форма судового процесу, що полягала в позасудовому розгляді справи стосовно особи, якій висунуто звинувачення у тому, що вона є «завідомо лихою людиною». Відкрите викрадення чужого майна визнавалось грабежем, а всі форми насильницького заволодіння майном вважались розбоєм. Покарання за ці злочини визначав цар відповідно до соціального прошарку – «сословія», з якого походив злочинець, оскільки вважалося, що ці види діянь найбільше зачіпають інтереси держави [5].

Визначними нормативно-правовими документами в історії кримінального права варто назвати Литовські статuti. Статут 1588 р. передбачав, що грабіж та розбій належали до злочинів проти власності та втілювались у дефініціях «пограбеньє» та «грабеж». Грабежем вважався відкритий напад із метою заволодіння чужим майном, розбоєм – умисний напад на чужий дім, двір, маєток. Таким чином, до складу розбою входила обов'язкова ознака, яка не була передбачена у попередніх законах, – місце вчинення злочину. Якщо особа, незалежно від її соціального статусу, була вбита під час такого нападу, то всі учасники, незважаючи на виконані ними ролі та функції, каралися найсуворішим покаранням – смертною карою [6].

З часом розмежування розбою і грабежу відбулось в Соборному Уложенні 1649 р., що підтверджується назвою глави XXI «О разбойных и о татинных делах», де насильницьке посягання на чужу власність розкривалося в поняттях «грабіж» та «розбій». Грабіж розглядався як відкрите викрадення чужого майна, під розбоєм розуміли насильницьке, з небезпекою для життя заволодіння чужим майном, а також визначали відмінності озброєної та неозброєної людини. Йдеться про розбійників або ж «лихих людей», основним заняттям яких було вчинення злочинів. Згідно з Уложенням розбій визначався як дії насильницького характеру, що створювали небезпеку для життя, були спрямовані на отримання чужого майна та вчинялись спеціально організованою групою, тобто зграєю. Цей акт передбачав такі види розбою: а) простий розбій – напад, який не спричинив смерті потерпілого; б) кваліфікований розбій [7, с. 356].

Важливу роль в історії кримінального права України відіграє збірник законів, який у 1743 р. отримав назву «Права, за якими судиться малоросійський народ». Так, розбій (пограбування) визначався у ньому як насильство з метою привласнення чужого майна та трактувався у такий спосіб: «Кто был от кого на пути разбит или ограблен был, – а тот разбитый перед судом раны свои объявил<...>» (розділ 20, арт. 19, п. 1). При цьому «розбитий» означає поранений, а «розбійники» – це ті люди, які завдають тілесних ушкоджень, маючи на меті заволодіння чужим майном. Глава 22 «О грабежах, разных шкодах и за это о наказаниях» цього закону містила артикули, що передбачали відповідальність за різні види грабежів. Так, Артикул 1 передбачав страту за «воровство с поличным

или без поличного, если кража выше 20 рублей», а для злодіїв, які «крадутъ разныя вещи и явно похища, убъгають<...>», артикул передбачав покарання у вигляді «бить розгами или плетьми» [8, с. 430].

У Зводі законів Російської імперії в 15 томах, затвердженому 1 січня 1835 р., грабіж і розбій зараховані до корисливо-насильницьких злочинів. При цьому розбій визначений як відкритий напад на будь-яке місце: житло, селище, двір або якусь споруду для викрадення майна із застосуванням насильства, яке становить явну небезпеку для особи.

Згодом у 1845 р. був зроблений значний крок вперед, прийнято «Уложення про покарання кримінальні та виправні», в якому відповідальність за розбій та грабіж об'єднані в одному розділі – «Про викрадення чужого майна». Так, відповідно до ст. 2139 під грабежем розуміється, по-перше, відбирання майна із застосуванням насильства, що було небезпечним для життя чи здоров'я, або свободи, або з погрозою, по-друге, відкрите викрадення майна в присутності власника або інших осіб. Згідно зі ст. 2129 розбоєм визнається будь-яке викрадення майна під час здійснення нападу та застосування сили зі зброєю або без неї, із завданням побоїв, тілесних ушкоджень, інших дій, небезпечних для життя, здоров'я осіб, на яких скоєно напад, вбивства [9]. Таким чином, законодавчо у XIX ст. остаточно сформовано та відокремлено поняття «грабіж» та «розбій» як види злочинів.

У Кримінальному Уложенні 1903 р. термін «грабіж» зникає. Насильницький грабіж став охоплюватись складом розбою, а ненасильницький – складом «воровства». Таємне (крадіжка) або відкрите (грабіж) викрадення чужого майна з метою присвоєння охоплювалося єдиним поняттям «воровство». Відповідальність за вчинення грабежу була передбачена ст. 258 глави XXXII «О воровстве, разбое и вымогательстве».

Поняття розбою було сформульоване в ст. 589 як викрадення чужого рухомого майна з метою привласнення за допомогою приведення в невідомий стан, заподіяння тілесного ушкодження, насильства над особою або карної погрози. Таке визначення, на думку К.В. Паламарчук, суттєво не відрізнялось від попередніх понять, викладених у нормативно-правових джерелах, хоча граматично було сформульовано більш складно та потребувало тлумачення з огляду на вжиті у ньому терміни [10]. Серед обтяжуючих обставин розбою були названо: спричинення тяжких тілесних ушкоджень; скоєння викрадення в церкві, у відкритому морі, кількома особами, з проникненням у приміщення, із застосуванням зброї, групою осіб або особою, яка відбула покарання за «воровство», розбій, вимагання або шахрайство.

Від поняття та складу злочину «грабіж» у Кримінальному Уложенні 1903 р. законодавці відмовилися, при цьому насильницький грабіж ввійшов до складу розбою, а не насильницький грабіж – до складу воровства.

На етапі розвитку української державності у період 1917–1921 рр. на території України, окрім основних кримінальних законів, діяли суміжні з ними закони та нормативно-правові акти. Притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів здійснювалось згідно з Уложенням про покарання 1885 р., положення якого характеризували розбій як напад на особу, вчинений із метою викрадення майна. При цьому законодавчо були сформовані такі ознаки для його кваліфікації (ст. 1631): розбій вчинений у нелюдному місці та навмисно. Кваліфікаційними видами розбою були: розбій у церкві; розбій із нападом на будинок чи інше жите приміщення; розбій на вулиці (міста, містечка, на дорозі, у морі тощо). Розрізняли розбій: 1) із застосуванням насильства до потерпілого, причому, яке саме насильство має застосовуватись до особи, не роз'яснено; 2) із застосуванням або демонстрацією зброї; 3) якщо напад вчинений без використання

зброї, він має супроводжуватись вбивством, замахом на нього або завданням потерпілому тілесних ушкоджень (у вигляді пошкоджень цілісності шкіри на тілі, ран, побоїв тощо). Відповідно до норм закону тогочасні науковці у теорії кримінального права виділяли три типи розбою залежно від способу його здійснення: із застосуванням насильства; із застосуванням зброї; із застосуванням будь-яких погроз [11, с. 250–271].

З часом влада України ратифікувала Постанову «Про покарання для винних у публічному заклик до вбивства, розбою, грабежу, погромів та інших тяжких злочинів», прийняту Тимчасовим урядом Російської імперії 6 липня 1917 р. До низки екстрених організаційних та правових засобів, прийнятих владою із превентивною метою, варто зарахувати розгляд кримінальних справ про розбій із військовими революційними судами, створеними за місцем скоєння злочину.

У період радянської влади в кримінальному законодавстві поняття «грабіж» та «розбій» з'явилися у Кримінальному кодексі УРСР 1922 р. у ст. 182. Під грабежем розумілось відкрите викрадення чужого майна в присутності осіб, які володіють або користуються ним, без насилля над особою або з насиллям, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. У ст. 184 вказаного Кодексу йшлося про вчинення розбою як відкритого з метою заволодіння майна нападу окремої особи на будь-кого, поєднаного з фізичним або психічним насильством, що загрожує смертю або каліцтвом [12, с. 27]. Розрізнялись такі обтяжуючі обставини: 1) розбій, вчинений групою осіб; 2) розбій, вчинений особою, визнаною судом особливо соціально небезпечною, тобто рецидивістом. У Кримінальному кодексі УРСР 1927 р. зі складу розбою було виключено погрозу як спосіб скоєння цього виду злочину, хоча сутність дефініції цього злочину не змінилась. Як спосіб вчинення розбою розглядалось насильство, небезпечне для життя та здоров'я потерпілого. У подальшому Указом Президії Верховного Ради СРСР від 4 червня 1947 р. «Про посилення охорони приватної власності громадян» погрозу застосувати насилля повернули до визначення розбою. Розбій визначався як явний напад поодинокі особи задля заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, яке загрозувало смертю або каліцтвом, чи з погрозою вчинити таке насильство. Особливістю була відсутність поняття «грабіж», конкретні ознаки цього діяння містились у статтях про крадіжку та розбій. Відбувся, так би мовити, штучний поділ: насильницькі грабежі увійшли до розбою, відкрите розкрадання – до крадіжки [13, с. 234].

У Кримінальному кодексі 1960 р. грабіж як самостійний склад злочину був відновлений, відповідальність за цей різновид злочинної діяльності передбачалась у двох статтях: у ст. 82 «Розкрадання державного або громадського майна шляхом грабежу» та у ст. 141 «Грабіж». Диспозиції вказаних норм визначали грабіж як відкрите викрадення державного або колективного майна (ст. 82 КК) та відкрите викрадення індивідуального майна громадян (ст. 141 КК). В обох статтях кваліфікуючою ознакою злочину було насильство, що не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого (ч. 2 ст. 82 КК та ч. 2 ст. 140 КК). Разом із тим грабіж був однією із форм розкрадання. Залежно від способу вчинення формами розкрадання визнавалися крадіжка, грабіж, шахрайство, привласнення, розтрата, розкрадання шляхом зловживання посадовою особою своїм службовим становищем, розбій, а також вимагання. У ст. 86-1 КК «Розкрадання державного або колективного майна в особливо великих розмірах» «розкрадання» виступало як поняття, що узагальнювало різні способи вчинення злочинів проти власності. Цей злочин мав місце незалежно від того, в якій формі він був вчинений. Вчинення кількох розкрадань різними способами, якщо вони разом становлять розкрадання в особливо вели-

ких розмірах, кваліфікувалося за цією статтею. При цьому важливою була тільки спрямованість умислу на розкрадання в особливо великому розмірі. Під розбоєм розумівся напад із метою заволодіння індивідуальним майном громадян, поєднаний із насиллям, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або із погрозою застосувати таке насилля. Отже, законодавець розрізняв два види насильства: фізичне та психічне. Під погрозою застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, у складі розбою розумілись погроза вбивством, заподіяння тяжких, менш тяжких або легких із розладом здоров'я тілесних ушкоджень. Серед кваліфікованих та особливо кваліфікованих ознак розбою можна було виділити такі: заволодіння майном у великих розмірах; вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб; розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень; розбій із проникненням у приміщення, сховище або житло; розбій, вчинений особливо небезпечним рецидивістом; повторний розбій. У цьому Кодексі ми спостерігаємо диференціацію видів власності, а отже, і майна, на які посягає розбій [14, с. 365].

Кримінальний кодекс України (далі – КК України), що набрав чинності у вересні 2001 р., частково увібрав у себе історичні надбання розвитку кримінальної відповідальності за розбій, хоча й не всі. Законодавець зараховує грабежі та розбійні напади до категорії злочинів проти власності, яким присвячено VI розділ КК України. Ст. 186 КК України грабіж визначає як «відкрите викрадення чужого майна (грабіж)». Згідно з Кодексом, кваліфікуючими ознаками грабежу є: застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб; проникнення в житло, інше приміщення чи сховище або завдання значної шкоди потерпілому; грабіж вчинений у великих розмірах та особливо великих розмірах або організованою групою. Розбій (ст. 187) визначається як «напад із метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій)» [15]. Розбою притаманні особливі ознаки: по-перше, розбій визначений як «напад із метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства»; по-друге, передбачено однаковий кримінально-правовий захист всіх форм власності; по-третє, досить чітко встановлені кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки та визначені санкції із зазначенням верхньої та нижньої меж покарань. Натомість основними ознаками, за якими необхідно все ж таки розрізняти насильницький грабіж і розбій, є: «а) спосіб посягання (грабіж – це завжди відкрите посягання, а розбій може вчинюватись як відкрито, так і таємно); б) характер фізичного і психічного насильства (під час грабежу задля досягнення своєї мети винний застосовує насильство, що не є небезпечним для життя або здоров'я потерпілого, або погрозу такого насильства, під час розбою – насильство, небезпечне для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або погрозу таким насильством); в) момент закінчення (грабіж за своєю конструкцією є злочином із матеріальним складом і вважається закінченим із моменту, коли винна особа вилучила майно і має реальну змогу розпоряджатися чи користуватися ним, тоді як склад розбою сконструйований як усучений і вважається закінченим із моменту нападу незалежно від того, чи заволоділа винна особа чужим майном)» [16].

Водночас розбій є одним із найнебезпечніших злочинів проти державної, суспільної і особистої власності. Небезпека його полягає в одночасному посяганні на власність і людину, при цьому насильство, застосоване під час розбою, створює небезпеку не тільки для здоров'я, але й для життя

потерпілого. Проте поряд із чітко зазначеними критеріями визначення є низка складнощів щодо його кваліфікації та відмежування від злочинів проти власності, що зумовлює потребу в удосконаленні законодавчої бази. Серед законопроектів щодо внесення змін до складу злочинів «грабіж» та «розбій» варто назвати: проект Закону України № 1189 від 02.12.2014 р. «Про внесення змін до статті 187 Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення розбійних нападів)»; проект Закону України від 19.05.2015 р. № 2897 (03.06.2015 р. були внесені доопрацювання) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків». У цьому документі йшлося про зміни в ч. 4 ст. 187 КК України – запропоновано виключити таку особливо кваліфікуючу ознаку розбою, як вчинення цього злочину організованою групою.

Історичний розвиток законодавства, яким регламентовано кримінальну відповідальність за грабіж та розбій, складається з певних етапів, які, відповідно до часового критерію, доцільно визначати в періодах: 1) кримінальне законодавство Київської Русі та феодальних земель (IX – початок XV ст.); 2) період перебування України у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (XV – середина XVII ст.); 3) кримінальне законодавство козацької держави та період перебування України в складі Австро-Угорської й Російської імперій – імперський період (друга половина XVII ст. – початок XX ст.); 4) період національно-визвольних змагань, кримінальне законодавство радянського періоду (1917–1991 рр.); 5) період становлення незалежності України (1991–2001 рр.); 6) сучасне кримінальне законодавство (з 2001 р. й дотепер).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.01.2019).
2. Хачатуров Р.Л. Уголовно-правовое содержание договоров Киевской Руси с Византией. *Советское государство и право*. 1987. № 8. С. 125.
3. Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. Москва : Юрид. лит., 1984–1994. Т. 1 : Законодательство Древней Руси / отв. ред. В.Л. Янин. 1984. 430 с.
4. Судебник 1497. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 : П–С. 736 с.
5. Судебник 1550. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 : П–С. 736 с.
6. Статути Великого князівства Литовського. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 : П–С. 736 с.
7. Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. Москва : Юрид. лит., 1984–1994. Т. 3 : Акты Земских соборов / отв. ред. А.Г. Маньков. 1985. 511 с.
8. Права, за якими судиться малоросійський народ / відп. ред. та авт. передм. Ю.С. Шемшученко; упорядн. та авт. нарисів К.А. Вислобоков; ред. кол.: О.М. Мироненко (голова), К.А. Вислобоков (відп. секретар) та ін. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Київ, 1997. 548 с.
9. Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. Москва : Юрид. лит., 1984–1994. Т. 4 : Законодательство периода становления абсолютизма / отв. ред. А.Г. Маньков. 1986. 511 с.
10. Паламарчук К.В. Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 244 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1950> (дата звернення: 10.12.2018).
11. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / ред. Н.С. Таганцев. Санкт-Петербург, 1912. 1218 с.
12. Уголовный кодекс УССР (утвержденный ВУЦИК 23 августа 1922 г.) с алфавитным указателем: Изд. Официальное. Харьков, 1926. 50 с.
13. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 года: текст с постатейными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР и определений УКК Верховного Суда УССР (по 1 июля 1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем / Сост. И.И. Курицкий. Харьков, 1927. 322 с.
14. Уголовный кодекс Украины : научно-практ. comment / отв. ред.: В.И. Шакун, С.С. Яценко. 5-е изд., доп. Киев, 1999. 1088 с.
15. Кримінальний кодекс : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 лют. 2009 р.: (відповідає офіц. текстові). Київ : вид. ПАЛИВОДА А.В., 2009. 188 с.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ : Видавництво Каннон А.С.К., 2001. 1104 с.